

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

щодо трактування випадків статевого зловживання відносно неповнолітніх з боку духовенства

Вступ

Розробка цих Основних Положень є результатом скоординованих спільних зусиль провідних церковних католицьких структур в Україні, що під керівництвом Вселенського Архієрея Франциска Папи Римського намагаються рішуче протидіяти суспільній проблемі злочину статевого зловживання відносно неповнолітніх.

Ці Основні Положення містять у собі основні вказівки для єпархіальних/дієцезіальних Єпископів та Вищих Настоятелів Інститутів Богопосвяченого життя, відповідальних за запобігання і боротьбу з цим злочином та особливо яким чином їм слід діяти у випадку звинувачення у заподіянні злочину священнослужителями, які їм підлягають і отже, відповідно покарати їх, в тому числі навіть позбавленням клирицького стану.

Це підтверджує, що Католицька Церква в Україні діє рішуче і прозоро і робить все, що може, в межах своїх можливостей, щоб охоронити та захистити дітей і молодь, і що є готова до співпраці з державними органами, бо вважає, що сексуальне зловживання щодо неповнолітніх — це не тільки гріх чи канонічний злочин, але і також злочин, який має бути суворо покараний відповідно до українського законодавства.

Отже, Основні Положення представляють новий дуже важливий крок для збільшення у Церкві свідомості щодо необхідності і нагальності відповісти у найбільш ефективний та далекоглядний спосіб за рану сексуального насильства над неповнолітніми з боку духовенства.

I. Загальні відомості

1. Єпархіальний/Дієцезальний Єпископ [1] (далі Єпископ) в першу чергу несе основну відповідальність за все, що стосується запобігання, контролю та еventуального покарання винних за злочини статевого зловживання щодо неповнолітніх з боку духовенства та інших співпрацівників в своїй єпархії/дієцезії [2].

а. Відповідальність Єпископа не може бути замінена відповідальністю інших єпархіальних/дієцезальних комісій чи допоміжних органів, які мають бути створені, щоб йому допомогти належно виконувати це завдання.

2. Під поняттям «статевого зловживання відносно неповнолітніх» [3] слід розуміти:

а. злочин проти шостої заповіді Божої, скоєний з неповнолітньою особою, яка не досягла 18 років життя, або старшою, що вважається розумово відсталою особою [4].

б. дії фізичні або інтелектуальні. Фізичне розбещення — це, зокрема, оголення статевих органів винної або потерпілої особи, мацання їх, інші непристойні дотики, які викликають статеве збудження, навчання статевим збоченням, вчинення у присутності потерпілого статевого акту, акту мастурбації, задоволення статевої пристрасті неприродним способом схилення або примушення потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою або щодо винного тощо. Інтелектуальне полягає у цинічних розмовах з потерпілим на сексуальні теми, розповіді відвертих, натуралістичних сексуальних історій, фотографуванні потерпілих в різних сексуальних позах, демонстрації порнографічних предметів.

в. придбання, збереження, або поширення для цілей статевого задоволення «a clerico turpe ratrata», порнографічних зображень неповнолітніх, молодших за 14 років, у будь-який спосіб і на будь-якому середнику включаючи також інтернет [5].

г. вище наведене визначення «статевого зловживання відносно неповнолітніх» не є вичерпним, але подається як приклад.

3. Вищі Настоятелі Інституту Богопосвяченого Життя [6] мають ті ж самі обов'язки, які мають Єпископи, відносно справи статевого зловживання відносно неповнолітніх з боку своїх членів і співпрацівників в своїх Інститутах.

4. Кожна єпархія/дієцезія повинна мати докладні письмові інструкції щодо трактування випадків статевого зловживання відносно неповнолітніх з боку своїх священнослужителів, а також мирян, котрі звершують своє служіння для цієї єпархії/дієцезії [7].

а. Ця інструкція повинна містити всі норми, зазначені в «Основних Положеннях» і розпорядженнях Римського Престолу, та вказувати більш детально на попереджувальні та карні засоби, яких мають дотримуватися у відповідності до канонічного права та цивільного законодавства України.

5. Письмові Інструкції, видані Вищими Настоятелями Інститутів Богопосвяченого Життя щодо трактування випадків статевого зловживання відносно неповнолітніх з боку своїх членів, а також мирян, котрі звершують своє служіння в своїх інститутах, мають бути зроблені у співпраці із місцевим Єпископом.

6. Копія всіх інструкцій щодо трактування випадків статевого зловживання відносно неповнолітніх і всі евентуальні майбутні зміни в тому ж, повинна бути представлена протягом одного місяця з дати, від якої ці правила чи зміни набули чинності. В УГКЦ — до секретаріату Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховноархиепископства УГКЦ, а в РКЦ до секретаріату Єпископської Конференції РКЦ.

7. Кожна єпархія/дієцезія призначає «компетентну особу» для координування процесу забезпечення негайної пасторальної опіки над особами, які заявляють про те, що в неповнолітньому віці вони стали жертвами розпусних дій сексуального характеру з боку духовенства. Пасторальна опіка включає також допомогу потерпілим та їх родинам у психологічному і в духовному розумінні.

а. Ця допомога має пасторальний характер і не може в жодний спосіб вважатися ознакою того, що єпархія/дієцезія несе легальну відповідальність за поведінку звинувачених священнослужителів, працівників чи добровольців.

8. З метою надання допомоги Єпископам у процесі виконання ними своїх обов'язків в тій галузі кожна єпархія/дієцезія також може мати «консультаційну комісію», яка буде підзвітною безпосередньо Єпископу чи його уповноваженому з наступними завданнями:

а. Надання рекомендацій Єпископу при попередній оцінці, чи існують підстави розпочинати попереднє розслідування скарги звинувачень про статево зловживання відносно неповнолітніх.

б. Надання рекомендацій Єпископу, чи слід тимчасово відсторонити священнослужителів від виконання їх служіння під час попереднього розслідування скарги проти них в статево зловживанню відносно неповнолітніх.

в. Надання рекомендацій Єпископу щодо придатності до душпастирського служіння будь-якого священнослужителя, який буде тимчасово відсторонений внаслідок неправдивих, непідтверджених чи недоведених звинувачень.

г. Перегляд і оновлення принаймні кожні п'ять років душпастирської програми єпархії/дієцезії щодо інформування і запобігання злочинів, пов'язаних із статевим зловживанням відносно неповнолітніх.

д. Вся інформація, зібрана комісією, вважатиметься конфіденційною і не може бути

виявлена будь-кому, хіба що за дозволом Єпископа.

9. Консультаційна комісія, яка створюється Єпископом, складається щонайменше з п'яти осіб, що мають бездоганну репутацію, компетентність та дбають про добро Церкви.

а. Можна створювати міжепархіяльну/дієцезіальну консультаційну комісію для декількох епархій/дієцезій.

б. Більшість членів консультаційної комісії повинні бути мирянами практикуючими католиками, які не мають трудових відносин із даною епархією/дієцезією, однак щонайменше один член комісії має бути досвідченим священником епархії/дієцезії і щонайменше один член повинен мати спеціальні знання щодо поводження з неповнолітніми особами, які зазнали сексуальних розпусних дій, та їх зцілення.

в. Члени комісії призначатимуться терміном на п'ять років, який в подальшому може бути продовжений.

г. Бажано, щоб у засіданнях консультаційної комісії, де розглядається якесь попереднє обвинувачення проти священнослужителя, брав участь Промотор Справедливості епархії/дієцезії.

II. Попереджувальні засоби і контроль

1. Як допоміжний засіб для збереження безпечних середовищ для неповнолітніх у всіх епархіяльних/дієцезіальних установах, Єпископ повинен видавати спеціальні письмові інструкції «правила поведінки» відносно неповнолітніх та молодих людей на церковній території і на спонсорованих Церквою заходах [8].

а. Серед іншого, вони мають містити опис ситуацій, яких слід уникати в поводженні з неповнолітніми чи молодими людьми (підлітками), так само і поведінку, яка хоча не є аморальною, але вважається неприйнятною.

б. Всі священнослужителі та особи, які виконують будь-які доручення чи представляють

церкву і мають контакти з дітьми та молодими людьми, повинні бути підготовлені й обізнані з цими правилами, і повинні з своїм підписом зобов'язатися їх дотримувати.

2. Епархіяльна/дієцезальна лінія поведінки (політика) щодо трактування справи розпусних дій сексуального характеру над неповнолітніми, має звертати першочергову увагу на жертв сексуального насильства: слухання та духовно-психологічна допомога жертвам та їх родичам [9].

3. Єпископ повинен дбати про постійну формацію всіх своїх священнослужителів у питанні захисту неповнолітніх. Особливо він має усвідомлювати їм про страшні наслідки, до яких призводить злочин статевого зловживання відносно неповнолітніх з боку духовенства, адже є передбачена канонічна і кримінальна особиста відповідальність, та підготувати їх розпізнавати ознаки і симптоми сексуального насилля, щоб могли негайно протидіяти [10].

4. Кожна семінарія чи виховний інститут для підготовки священнослужителів та інших служителів церкви повинні мати для керівників, студентів та інших службовців, встановлені правила внутрішньої і зовнішньої поведінки відносно запобігання сексуальних розпусних дій над неповнолітніми.

5. Священнослужителі і миряни, які є задіяні у церковних структурах епархії/дієцезії, зобов'язані повідомити Єпископа або осіб, відповідальних за це питання, про будь-який інцидент чи невідповідну поведінку, про які йдеться в «правилах поведінки», чи у випадку підозріння священнослужителів у вчиненні злочинів, про які йдеться у даних Основних Положеннях.

а. Єдиним винятком до цієї норми є те, що виявлено священнику у Тайні Сповіді, бо таємниці сповіді завжди повинні бути захищені.

б. Залякування або дискримінація проти позивача або особи, що повідомляє про

злочин розбещення, є суворо заборонені і не допускаються.

III. Послідовність дій у разі обвинувачення

1. Єпископ після отримання інформації про злочини священнослужителя, про які йдеться в даних Основних Положеннях або їх правдоподібність, з великою второпністю і розважливостю негайно повинен провести попереднє розслідування. Він повинен сам або через іншу відповідну особу обережно дослідити всі факти й обставини про наявність злочину [11].

а. Ці дії не є виявом думки щодо важкості звинувачення або правдомовності позивача, бо мають на меті вказати на серйозну природу таких звинувачень, а також на дотримання прав всіх задіяних осіб.

2. Звинувачення проти члена інституту богопосвяченого життя, що працюють для єпархії/дієцезії, буде надіслано його компетентному церковному настоятелю для консультації щодо норм розслідування.

3. Вищий Настоятель інституту богопосвяченого життя, отримавши інформацію, навіть правдоподібну, про вчинення сексуальних розпусних дій проти неповнолітньої особи, священнослужителем, який йому підлягає, негайно повинен провести попереднє розслідування з відповідною обережністю і розсудливістю. Так само повинен дотримуватися норм поданих у даних Основних Положеннях.

4. Єпископ/Вищий Настоятель повинен в ході розслідування докласти необхідних зусиль для захисту прав і доброї репутації усіх задіяних сторін, зокрема особи, яка подала позов про сексуальні розпусні дії та особи, проти якої висувається звинувачення.

5. Звинувачений священнослужитель користується презумпцією невинуватості, поки не доведено протилежне, але Єпископ/Вищий Настоятель з моменту попереднього

розслідування [12] і до вирішення справи з метою запобігти згіршенню, оберіганню свободи свідків і забезпеченню ходу розслідування, може вжити запобіжних заходів, тобто:

а. попросити добровільно тимчасово залишити займаний ним церковний уряд. Якщо відмовляється, Єпископ має дотримуватись потрібної канонічної процедури [13].

б. відсторонити звинуваченого від виконання священнослужіння, уряду, служби або іншого завдання, наказати йому або заборонити перебувати в якомусь місці, або території, заборонити носити клирицький одяг, навіть заборонити публічну участь у Святій Літургії чи приймання Пресвятої Євхаристії [14].

в. Єпископ може дозволяти відправлення Божественної Літургії без присутності вірних [15].

6. Під час попереднього розслідування розсудливість Єпископа/Вищого Настоятеля Інституту Богопосвяченого Життя вирішить, коли і яка інформація повинна бути доведена до відома обвинуваченого для його можливості у захисті [16].

7. У випадках, коли сексуальне насильство пов'язане з злочином проти гідності Таїнства Сповіді, тобто коли в акті сповіді або при нагоді, або під її приводом намовляли до гріха проти чистоти [17] жертва сексуальних розпусних дій має право вимагати, щоб його чи її ім'я не повідомлялося обвинувачуваному чи його представникові [18].

8. Підозріння про вчинення священнослужителем злочину є обґрунтоване, якщо один або кілька елементів згаданих у I, 2 а-в, справджуються на конкретних, перевірених і доведених фактах.

9. У разі виникнення сумнівів щодо того, чи є певний вчинок зовнішнім об'єктивно тяжким порушенням, необхідно отримати належні висновки експертів. У будь-якому випадку Єпископ є той, хто остаточно визначає тяжкість передбачуваного злочину, враховуючи рекомендації компетентної консультативної комісії.

10. Кожний священнослужитель має право на юридичну допомогу у випадку пред'явлення звинувачень, однак на етапі попереднього розслідування немає необхідності задіювати адвоката.

11. Після отримання звинувачення, Єпископ і кожен священик, що бере участь у розслідуванні, не може слухати сповідь звинуваченого.

12. Якщо після попереднього розслідування не вдалося встановити прямі доказові факти порушення, лиш виявилася неналежна чи двозначна поведінка з боку обвинуваченого священнослужителя, Єпископ/Вищий Настоятель може просити пройти відповідну медико-психологічну експертизу чи відповідну терапію.

13. Від початку проведення розслідування і до остаточного з'ясування справи Єпископ/Вищий Настоятель не може переводити священнослужителя до іншого пасторального уряду чи служіння, хіба що буде забезпечено уникнення пасторальних контактів з неповнолітніми чи молодими людьми [19].

14. Про результати попереднього розслідування перед тим, як справу передати до Конгрегації у Справах Віри, необхідно надати обвинуваченому можливість відповісти на звинувачення. Хіба що Єпископ/Вищий Настоятель вважає, що є серйозні підстави для цього, тоді повна або часткова інформація звинувачення не має бути доведена до відома обвинуваченого [20].

15. Якщо під час попереднього розслідування буде доведено необґрунтованість звинувачення, слід вжити всіх можливих заходів для відновлення репутації помилково обвинуваченого священнослужителя [21].

16. Після того, як встановиться, що існує обґрунтоване підозріння про вчинення злочину, Вищий Настоятель повинен всі матеріали даного дослідження переслати Вищому Настоятелю, який їх негайно пересилає до Конгрегації у Справах Віри, додаючи власну оцінку разом із думкою своєї Ради. Далі він повинен

слідувати вказівкам Конгрегації у Справах Віри.

17. Єпископ у разі наявності достатніх доказів факту здійснення розпусних дій сексуального характеру над неповнолітнім, «*potitiam saltem verisimilem*», обов'язково передає справу до Конгрегації у Справах Віри, додаючи свою думку щодо процедури для виконання та бажані заходи, які повинні бути прийняті в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

а. документи міститимуть детальний опис звинувачення, протоколи розслідування, що включають письмову документацію і покази свідків під присягою.

б. Конгрегація дає настанови щодо подальшого вирішення справи або бере розгляд справи з огляду на особливі обставини [22].

IV. Передбачений судовий розгляд

1. Конгрегація у Справах Віри, розглядаючи представлені справи, може:

а. уповноважити Єпископа провести карний судовий процес в призначеному на це місцевому трибуналі. Апеляція у цих випадках подається до Трибуналу Конгрегації у Справах Віри.

б. уповноважити Єпископа здійснити адміністративний карний процес перед його уповноваженим представником, якому допомагають два асистенти. Обвинуваченого священнослужителя запрошують відповісти на звинувачення та на перегляд доказів. Обвинувачений має право оскаржити декрет канонічного покарання до Конгрегації у Справах Віри. Рішення, які приймають Кардинальські члени Конгрегації, є остаточними.

в. уповноважити Єпископа видати декрет, що забороняє або обмежує публічне служіння священнослужителя, у випадках, коли звинувачений визнав свої злочини і обрав життя у молитві та покаянні. Такі декрети видаються з кримінальним приписом, який передбачає канонічне покарання

у випадку порушення умов декрету. Позов проти таких декретів можна передати до Конгрегації у Справах Віри, рішення якої є остаточним.

г. прийняти рішення передати справи безпосередньо Римському Архієреєві у дуже серйозних випадках, коли державний карний процес визнав священнослужителя винним у розбещенні неповнолітніх або коли докази є беззаперечні, із клопотанням, щоб Він видав декрет «ex officio» про позбавлення клирицького стану. Проти даного Папського декрету, немає апеляції.

V. Канонічні міри покарання винних

1. Канонічні міри покарання, які застосовуються щодо священнослужителів, винних у злочинах статевого зловживання відносно неповнолітніх, можуть бути двох типів:

а. Заходи, що обмежують публічне служіння в повному обсязі або принаймні виключають контакт з неповнолітніми. Ці заходи можуть супроводжуватися кримінальними приписами.

б. Належне церковне покарання, серед яких найбільш суворим є втрата клирицького стану [23].

2. У всіх випадках, коли застосовуються канонічні покарання, потрібно чітко дотримуватися процедур, передбачених канонічним правом та процедур, передбачених Конгрегацією у Справах Віри. Та відносні міри покарання повинні бути накладені відповідно до тяжкості скоєного злочину.

3. Карний позов відносно статевого зловживання відносно неповнолітніх погашається за давністю після двадцяти років, а облік давності починається від дня, коли жертві сексуального насильства виповнилося вісімнадцять років [24].

а. Якщо справа підлягала б закриттю через позовну давність, з огляду на жахливість цього злочину і його важкі наслідки, Єпископ подає клопотання до Конгрегації у Справах Віри про

скасування правила позовної давності, зазначаючи відповідні причини. Конгрегація має повноваження відступати від правил у окремих випадках [25].

4. Винний священнослужитель може в будь-який час подати прохання про звільнення від клирицького стану та навіть від celibату [26]. Конгрегація у Справах Віри передає клопотання Римському Архієреєві, який може це задовольнити для добра Церкви «pro bono Ecclesiae».

5. Позбавлення від церковного уряду вимагається незалежно від того, чи священнослужитель був визнаний кваліфікованими експертами психічно хворим, чи таким, що тільки страждає від сексуального розладу, який вимагає професійного лікування.

6. З метою належного провадження процесу обвинуваченому варто скористатися допомогою адвоката. При потребі єпархія/дієцезія надає священнослужителю адвоката.

7. В будь-якому випадку покараному потрібно забезпечити справедливе та гідне утримання.

VI. Канонічно-пасторальні правила поведінки

1. Виключається можливість повернення священнослужителя до служіння у випадку коли існує небезпека для неповнолітніх чи згіршення для громади [27]. Навіть у випадку, коли обвинувачення з юридичної точки зору не доведене, але ще існує чітка моральна презумпція про небезпеку.

2. Перед тим, як приписати чи приймати священнослужителя до своєї єпархії/дієцезії, Єпископ повинен досліджувати чи кандидат раніше не був зв'язаний з будь-яким інцидентом сексуального характеру з неповнолітніми та його придатністю для праці з неповнолітніми [28].

3. Перед переходом або переїздом священнослужителя до території іншої єпархії/дієцезії, Єпископ повинен у конфіденційному

порядку надіслати місцевому Єпископу пропонуване місце проживання, всю інформацію відносно звинувачення про розпусні дії сексуального характеру та іншу інформацію про те, що дана особа становила чи може становити небезпеку для дітей чи молодих людей.

4. У разі, коли хтось із членів інститутів богосвяченого життя, призначається проживати в місцевій спільноті інституту посвяченого життя, яка знаходиться на території єпархії/дієцезії, Вищий Настоятель повинен у конфіденційному порядку надіслати місцевому єпископу всю інформацію відносно звинувачення про розпусні дії сексуального характеру та іншу інформацію про те, що дана особа становила чи може становити небезпеку для дітей чи молодих людей. Таким чином, Єпископ, знаючи подробиці справи, матиме можливість бути впевненим, що впроваджено відповідні превентивні заходи для захисту місцевих дітей та молоді.

5. Хоча примирення залишається дуже бажаним як частина процесу оздоровлення для потерпілих, єпархія/дієцезія не намагатиметься нав'язати примирення між звинуваченим і потерпілим.

6. Потерпіла сторона має право в самому карному процесі подати, згідно з приписом канонів (ККСЦ 1483 § 1; СІС 1729), спірний позов про відшкодування втрат, яких зазнала від злочину.

VII. Співпраця з органами влади

1. Єпархія/дієцезія без порушення сакраментального внутрішнього судовища, повинна дотримуватися всіх відповідних цивільно-правових норм щодо повідомлення [29] до компетентних органів влади, про підозрювані випадки злочинів статевого зловживання зо відносно неповнолітніх [30].

а. Єпархія/дієцезія має право в будь-який час і при будь-яких обставинах, повідомляти компетентні органи влади про злочини

статевого зловживання відносно неповнолітніх з боку священнослужителів, працівників чи добровольців для притягнення їх до кримінальної відповідальності у відповідності до Кримінального кодексу України [31].

б. Єпархія/дієцезія зобов'язана повідомити державні органи, які мають право порушувати кримінальні провадження, у разі достовірно відомого вчиненого злочину, зокрема вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

в. Єпархія/дієцезія зобов'язана передати отриману інформацію компетентним органам влади, можна цього не дотриматися лише у випадках щодо злочинів, котрі віднесені Кримінальним процесуальним кодексом України до кримінального провадження у формі приватного обвинувачення [32].

2. Єпархія/дієцезія повинна співпрацювати з цивільними органами влади не лише у випадках статевого зловживання відносно неповнолітніх зі сторони священнослужителів, а також зі сторони мирян, задіяних у церковних структурах [33].

3. Всі обвинувачення, надіслані єпархії/дієцезії, вважатимуться конфіденційними, хіба що вони стануть загальнодоступним документом у результаті судового позову або якщо справа є загальновідомою.

4. Коли єпархія/дієцезія отримує звинувачення про розпусні дії сексуального характеру над неповнолітніми, то має поінформувати потерпілого про його права подати відповідну скаргу до державного органу влади для того, щоб обвинувачений, якщо так потерпілий вважає за потрібне, був покараний також відповідно до цивільного законодавства.

а. У випадку неповнолітніх потерпілих необхідно поінформувати про це право батьків чи опікунів потерпілого.

5. Єпархія/дієцезія не має зв'язувати позивачів умовами конфіденційності чи не виявлення звинувачень, хіба що на особисте прохання позивача з важливих причин. Текст документу

повинен містити причини для конфіденційної домовленості.

Затверджено:

**Синодом Єпископів Києво-Галицького
Верховного Архиепископства УГКЦ,
та Єпископською Конференцією РКЦ
в Україні
2019 р.Б.**

Скорочення

КСВ: Конгрегація у Справах Віри.

NGD: Конгрегація у Справах Віри: *Normae de Gravioribus Delictis* (15.07.2010).

CIC: *Codex Iuris Canonici, Romae* 1983.

ККСЦ: Кодекс Канонів Східних Церков, Рим 1993 (авторизований переклад).

LC: Конгрегація у Справах Віри: «*Lettera Circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici*» (3 maggio 2011).

SST: Апостольський лист «*Sacramentorum sanctitatis tutela*» Бенедикта XVI (21 травня 2010).

SSTmp: *Motu Proprio «Sacramentorum sanctitatis tutela»* Івана Павла II (30 квітня 2001).

ККУ: Кримінальний кодекс України.

КПКУ: Кримінальний процесуальний кодекс України.

Посилання

[1] Цей термін також включає Екзархів, Апостольських Адміністраторів, Апостольських Візитаторів і тих, які, згідно з приписами права, тимчасово стають в управлінні.

[2] LC: I, d 2; II; *conclusione*.

[3] Поняття відповідає положенням SST та Кримінальному Кодексу України.

[4] SST ст. 6 § 1, 1°.

[5] SST ст.

[6] § 1,2 °. 6 Цей термін також включає тих, які, згідно з приписами права, тимчасово стають їх наступниками в управлінні.

[7] LC II.

[8] LC I b.

[9] LC I a.

[10] LC I d1.

[11] SST CT. 16; ККСЦ 1468; CIC 1717.

[12] SST ст. 19.

[13] ККСЦ кк. 974–977, 1389–1396; CIC кк. 192–195, 1740–1747.

[14] LC I d3; ККСЦ к. 1473; CIC к. 1722.

[15] CIC к. 906.

[16] LC II.

[17] SST ст. 4 § 1,4 °.

[18] SST ст. 24 § 1; LC III b.

[19] NGD, CT. 19.

[20] LC II.

[21] LC I d 1.

[22] SST mp ст.4 § 1; ст.13.

[23] LC II.

[24] NGD ст. 7 § 2.

[25] NGD ст. 7 § 1.

[26] LC II.

[27] LC III i.

[28] LC I c.

[29] Неповідомлення — недонесення: виражається у неповідомленні органам влади про злочин, що готується або вже вчинений. На відміну від приховування, недонесення — це діяльність пасивна тобто чиста бездіяльність

[30] LC I c.

[31] з прийняттям нового Кримінального Кодексу України (2001) неповідомлення (недонесення) про злочин компетентним органам (за незначним винятком), було декриміналізовано і стало правом, а не обов'язком громадян.

[32] КПК України, Глава 36 ст. 477.

[33] LC I c.